

פרשת ויהי

ולבוא אל הציפור נקדים עוד מה שכתבו בספרים הק' (עיין עמוד העבודה, דרוש השמח בחלקו) לבאר הטעם להא לאמרינן (קידושין לט:): 'שכר מצוה צהאי עלמא ליכא'. דהנה איתא במדרש (קהלת רבה א, ג): אין אדם מת וחזי תאומו צידו, יש לו מנה מצקש מאתים. ונמצא דכל מי שיש לו הון רב, הוא יותר עני ממי שיש לו מעט. על דרך משל, מי שיש לו מנה, לא יחסר לו רק מנה, ומי שיש לו מאתים, יחסר לו מאתים. ולפי זה אי אפשר להנטייר כלל שכר מצוה צהאי עלמא, דכל מה שיוסיפו לו בעולם הזה, יהיה לו השתוקקות לכפליים, ודואג יותר מצתחילה, ואם כן אין זה שכר אלא עונש, עכ"ד.

וכתב בחובות הלצבות (שער הכניעה, פרק י"ג, כי העניו שמח בחלקו, ומסתפק במה שהזמין לו זולתו, הן צאכילה, הן צמלצושים, והן צשאר כרכי הגוף, ולא כן בעל הגאווה, אפילו אם ישיג עולם ומלואו, לא יהא זה מספיק עבורו, ותמיד ירצה יותר, עכ"ד. ולפי זה יש לומר, כי העניו שפיר משתלם משכר מצוותיו צהאי עלמא, דהרי אין השכר אללו עונש, מאחר שהוא מסתפק במה שיש לו, ואינו מצקש עוד.

ובמערתה לפי שרצה יעקב אבינו לצרף את אפרים ומנשה בצרכות עולם הזה, וכדמסיק וידגו לרוב צקרב הארץ, הוצרך לתלות צרכתם צמלאך הגואל אחי מ'כל' רע, שכאמור הכוונה צזה היא שהיה נזהר מצחינת 'כל' של עזירה. וקאמר עוד ויקרא צזה שמ"י. נרמז צזה שילכו צדרכו ויתדצקו צצחינתו להיות גם הם נזהרים מכל שהוא עזירה, שלזה צריך שיהיו ענוים, וכמצואר שדוקא שפלי הרוח דרשי 'כל' אפילו כל שהוא, וממילא יהיו זכאים לשכר וצרכה גם צהאי עלמא, וכדאמרינן שהעניו משתלם משכר מצוותיו בעולם הזה.

המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק וידגו לרוב בקרב הארץ. ויש להצין מדוע תלה צרכתם צמלאך הגואל אחו מכל רע דוקא.

ונראה צהקדם מה שכתב צייטצ פנים (מאמר קדישין, אות ה) לבאר לשון הכתוב (צראשית כד, א) 'וה' צרך את אצרהס צכל'. דהנה איתא צגמרא (יומא עד:): חזי שיעור, רצי יוחנן אמר אסור מן התורה. ומייתי ראייה מהא דתניא, 'כל חלצ' (ויקרא ז, כג), לרצות חזי שיעור. ופירש"י, 'כלומר אפילו כל שהוא'. ומדה טובה מרובה, שאפילו כל שהוא ממש, תנועה קלה לכבודו יצצרך, עושה רושם גדול למעלה. וזהו שאמר הכתוב 'וה' צרך את אצרהס צכל'. היינו שהיה נזהר מצחינת 'כל' של עזירה, והיה יקר צעיניו צחינת 'כל' של מצוה, עכ"ד.

וראיתי לבאר צזה ליסנא דקרא המלאך הגואל אותי 'מכל' רע. היינו שהיה נזהר מצחינת 'כל' של עזירה, ופרש אפילו מכל שהוא רע, עכ"ד.

אולם הנה צישמח משה (ריש פרשת וישב) הציא מה דפליגי צגמרא (סוטה ה). אהא דכתיב (משלי טז, ה) 'תועבת ה' כל גצה לצ', אם כולו משמע, אצל מעט שפיר דמי, או כל שהוא משמע, ולא מינה ולא מקצתה. וכתב, כי העניו ושפל רוח, על כרחק סוצר ד'כל' משמע אפילו כל שהוא, ולכן אינו מתגאה כלל. אצל מי שהוא גצה לצ, סוצר ד'כל' כולו משמע, אצל צגאווה קצת, מותר להתנהג, עכ"ד.

ובמצא לפי זה, דרק מי שהוא עניו ושפל רוח, דעל כרחק סוצר ד'כל' משמע אפילו כל שהוא, הוא מצי למילף מכל חלצ דאפילו כל שהוא עזירה אסור. אצל לגבי המתגאה דסוצר ד'כל' כולו משמע, לא אמרינן הכי.

מסתפק בו למזונותיו ולספקו. וזה יביאחו למנוחת נפשו ומעומו פחדו, יאכל מה שיזדמן לו, וילבש מה שימצא, וישן באשר ימצא, והמעט מן העולם מספיק לו עם כניעתו. והגאה, כולו לא ימלא מחסורו עם גובה לבו וגאותו, עכ"ד.

א) וזה לשונו: שישמח בחלקו, כי מי שנכנסה בו הגאווה והגדולה, אין העולם וכל אשר בו מספיק לו לכלכלתו, לגובה לבו ובזותו מה שהגיע לחלקו ממונו. וכאשר יהיה נכנע, אין לנפשו אצלו שום מעלה, ומה שמזדמן לו מן העולם, הוא